

Adam Kosznicki
Uniwersytet Gdański

Recenzja książki

Anna Kacperczyk (2016) *Społeczne światy. Teoria – empiria – metody badań. Na przykładzie społecznoego świata wspinaczki*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Książka Anny Kacperczyk traktująca o świecie społecznym wspinaczy jest zdecydowanie jedną z najciekawszych pozycji socjologicznych wydanych w tym roku. Jest tak z dwóch zasadniczych powodów. Po pierwsze, przybliża ona czytelnikowi szczegółowo podstawy teorii światów społecznych, przede wszystkim w jej wersji rozwijanej przez Anselma L. Straussa oraz Adele E. Clarke. Należy jednak zaznaczyć, że zaprezentowane zostają też inne wersje tego podejścia teoretycznego. Po drugie zaś dlatego, że w opisywanej pracy zostaje dokonany gruntowny opis empiryczny wybranego świata społecznego, jakim jest świat wspinaczki.

Adam Kosznicki, magister, jego główne obszary zainteresowań to: historia socjologii, metodologia badań społecznych, badania jakościowe, socjologia miasta, socjologia sportu, socjologia prawa.

Adres kontaktowy:

Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa
Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański
ul. Jana Bażyńskiego 4, 80-309 Gdańsk
e-mail: adamkosznicki@gmail.com

Recenzowana praca składa się z dwóch głównych części. Pierwsza z nich, nosząca tytuł „Ludzie gór”. *Analiza społecznoego świata wspinaczki*, ma przede wszystkim charakter empiryczny. Wyjątkiem jest tylko rozdział 1, w którym autorka przedstawia zarys teorii światów społecznych w takim kształcie, w jakim go posiadała, gdy rozpoczynała proces badawczy. Celem jest tu pokazanie czytelnikowi, jak wstępny stan wiedzy badaczki wpłynął na proces samego badania i sposób interpretacji danych. Z metodologicznego punktu widzenia taki zabieg należy uznać za zdecydowanie pozytywny. A. Kacperczyk opisuje w tym miejscu podstawowe terminy stosowane w tym podejściu teoretycznym. Są to między innymi działanie podstawowe, technologia, granice czy areny. Przytaczając te akurat pojęcia, zdradza jednocześnie w mimowolny sposób fakt, iż jej podejście najbliższe jest rozumieniu świata społecznego prezentowanego przez Tamotsu Shibutaniego, Anselma L. Straussa oraz Adele E. Clarke, gdyż to te osoby je stworzyły.

Poza tym opisane zostają wartości jako komponent społecznego świata oraz kwestia tożsamości uczestnika. W odniesieniu do tematu wartości na szczególną uwagę zasługuje fakt odwołania się A. Kacperczyk

do filozofii oraz etyki Alasdaira MacIntyre’a, jak również zestawienie dokonań tego teoretyka z ujęciem wartości w pracach Floriana Znanieckiego. Tego typu zabiegi stanowią pozytywną cechę całej pracy, bo umieszczają analizę w perspektywie multidyscyplinarnej, jak również dowodzą dużej erudycji samej autorki. Natomiast co do tożsamości uczestnika w świecie społecznym ponownie ujawniają się silne inspiracje dorobkiem Straussa czy Shibutaniego. Podobne wnioski można wyciągnąć po lekturze podrozdziału dotyczącego wielości społecznych światów oraz procesów w nich zachodzących. Jest tak, ponieważ kategorie segmentacji, profesjonalizacji, pączkowania, przecinania się czy też legitymizacji również wywodzą się z prac Straussa.

Treść kolejnych rozdziałów podporządkowana jest pojęciom przytoczonym w rozdziale 1. Z tego względu rozdział 2 w całości poświęcony jest analizie działania podstawowego oraz technologii używanej w ramach jego wykonywania. Autorka podkreśla, że jej celem było pokazanie wielowymiarowości działania wspinaczkowego. Zwraca też uwagę, że wiedzę na ten temat czerpała nie tylko od osób badanych bądź z danych zastanych, ale z własnych osobistych doświadczeń. Dokładnie kwestie te omówione zostają w kończącej książkę nocie metodologicznej. A. Kacperczyk przedstawia zarys działania podstawowego poprzez opisanie technik wspinania oraz metod asekuracji i autoasekuracji. Te treści mają w przeważającej mierze charakter techniczny. Rozważania bliższe socjologii pojawiają się natomiast w dalszej części. Przedstawione zostają odmiany działania podstawowego, czy też, by odwołać się do terminologii Straussa, subświaty wspinania. Autorka opiera się tu na typologii rodzajów wspinania,

którą zaproponował Lito Tejada-Flores. W podrozdziale *Wspinanie jako zorganizowana praktyka społeczna* dokonany jest rys historyczny rozwoju ruchu wspinaczkowego i powstawanie kolejnych organizacji zrzeszających wspinaczy. Jest to ukłon w stronę podejścia Straussa, który w analizie społecznych światów podkreślał istotną rolę historii badanego obszaru substancywnego. Stanowi to zarazem zaletę tej części pracy, jako że dowodzi, iż wcześniejsze przytoczenie dorobku tego badacza nie było daremne i zaplecze teoretyczne jest wykorzystywane w analizie materiałów empirycznych.

W rozdziale 3 opisane są kwestie normatywne związane ze wspinaniem. Konstrukcja jest tu analogiczna do rozdziału poprzedniego, to znaczy najpierw zaprezentowany jest opis empiryczny danego aspektu systemu normatywnego w świecie wspinaczy, następnie zaś jego pogłębiona socjologiczna analiza. Odnośnie do oceny trudności działań górskich ponownie pojawiają się też analizy historyczne. Autorka pokazuje, co wpływa na proces wyceniania działań wspinaczkowych oraz jakie są tego konsekwencje. Zaletą jest też to, że można tu znaleźć odwołanie się do języka badanych, co przejawia się w przytoczeniu terminu „kult cyfry”. Tego typu czynności wpisują się w dyrektywy badawcze nakładane przez metodologię teorii ugruntowanej, którym jest podporządkowana cała praca. Ponownie zostaje też wykorzystane zaplecze teoretyczne poprzez opis aren tworzących się wokół stylu działań. Bardzo interesująca jest też interpretacja przełożenia się wartości wyznawanych przez wspinaczy i etyki tego świata społecznego na konkretne procesy w nim zachodzące. Autorka stwierdza, że wspinacze obdarzają się nawzajem bardzo

dużym zaufaniem, które jednak w przypadku wykrycia jakiegokolwiek oszustwa w relacjonowaniu swoich dokonań jest tracone przez daną osobę w zasadzie na stałe. Poza tym opisane zostają różnego rodzaju dylematy etyczne związane ze wspinaniem się w górach najwyższych.

W rozdziale kończącym część pierwszą opisane zostają wydarzenia towarzyszące samemu wspinaniu. Ponownie spotykamy się tu z konstrukcją znaną z rozdziałów poprzednich. Na początku przedstawiony jest opis konkretnych praktyk wspinaczy oraz wykorzystywanej przez nich technologii, po którym następuje analiza socjologiczna. W tej części książki ciekawe są trzy rzeczy. Po pierwsze, są to problemy ekologiczne związane ze wspinaniem, o których traktuje podrozdział *Troska o przestrzeń działania*. Poruszone są tu problemy związane z wpływem działania podstawowego na środowisko naturalne, które często ma charakter destruktywny. Po drugie, bardzo ciekawe są kwestie dyskursu świata wspinaczkowego. A. Kacperczyk pokazuje, że wspinanie to nie tylko czysto techniczna czynność, ale jednocześnie bardzo złożony system wymiany znaczeń. W jego skład wchodzi między innymi pisanie, obrazowanie, nagrywanie filmów czy też opowieści mówione. Poza tym istotne jest też tworzenie konstrukcji teoretycznych związanych ze wspinaniem czy też trening indywidualny wykonywany w celu podnoszenia swoich umiejętności.

Odnosząc się ogólnie do części empirycznej opisywanej książki, należy ją ocenić pozytywnie. Przedstawiony został bardzo merytoryczny i gruntowny opis świata wspinaczki. Autorka pokazała zarówno techniczne, jak też kulturowe jego wymiary. Udowodniła też, że biegle posługuje się wprowadzo-

nymi wcześniej kategoriami teoretycznymi. Jedynym mankamentem może być w zasadzie tylko to, że czasami opis empiryczny działania podstawowego oraz związanych z nim działań towarzyszących i dyskursu wspinaczkowego jest zbyt rozbudowany w stosunku do interpretacji socjologicznej. Należy jednak stwierdzić, że ona sama jest bardzo interesująca.

Część druga recenzowanej książki poświęcona jest metodologicznym problemom związanym z badaniem światów społecznych. Otwiera ją rozdział opisujący różne odmiany teorii światów społecznych. Jako prekursora badań w tej dziedzinie autorka uznaje Paula G. Cresseya, związanego z ekologiczną szkołą chicagowską. Analizował on świat funkcjonujących w Ameryce zamkniętych dancinów, nazywanych *taxi-dance hall*. Wysoka wnikliwość opisu dokonana przez Cresseya pozwala stwierdzić, że A. Kacperczyk posiada na ten temat gruntowną wiedzę i w przystępny sposób dzieli się nią z czytelnikiem. Stanowi to zdecydowaną zaletę tej części książki. Z podobną precyzją i wnikliwością omówione są również inne podejścia w ramach tej teorii.

W dalszej części przedstawiona jest teoria światów społecznych stworzona przez Tamotsu Shibutaniego. Oparł on swoje koncepcje na pojęciu grupy odniesienia oraz podkreślał komunikacyjny aspekt świata społecznego. A. Kacperczyk zauważa również, że teoria Shibutaniego ma charakter konceptualny, a nie deskryptywny, jak miało to miejsce w przypadku analiz Cresseya. Świat społeczny jest tu niezależnym bytem socjologicznym. Do takiego ujęcia nawiązał jeden z kontynuatorów myśli Shibutaniego – Anselm Strauss. Akcentował on płynność jako główną cechę świata społecznego oraz stworzył większość podsta-

wowych pojęć, które stosowane są w tym paradygmacie teoretycznym. Poza tym w rozdziale o teoriach światów społecznych przybliżona czytelnikowi jest między innymi analiza sytuacyjna stworzona przez Adele E. Clarke. Badała ona świat nauki, a dokładnie proces rozwoju nauk reprodukcyjnych w przedwojennej Ameryce.

Dla osób, które postanowią przeczytać tę pracę, mając w przyszłości plany prowadzenia badań własnych z wykorzystaniem tej teorii, bardzo przydatny będzie rozdział *Jak badać światy społeczne?*. Opisany jest tu ontologiczny status świata społecznego i traktowanie go jako pojęcia uwrażliwiającego, co stanowi jednoznaczne odwołanie się do metodologii teorii ugruntowanej. Poza tym przedstawione są poszczególne segmenty społecznego świata, które mogą być przedmiotami badania. Na koniec autorka przytacza zestaw metod i technik badawczych, które można zastosować w badaniu świata społecznego. Wszystkie one mają charakter jakościowy.

Ostatni rozdział części drugiej, a zarazem całej książki, to nota metodologiczna. Zawarte są w nim między innymi założenia epistemologiczne badania. Formułując je, A. Kacperczyk ponownie, jak miało to już miejsce w przypadku analizy wartości w świecie wspinaczki, odwołuje się do myśli filozoficznej. Dowodzi w ten sposób swojej erudycji teoretycznej i nadaje całej analizie większą głębię i wielowymia-

rowy charakter. W dalszej kolejności zaprezentowane są typy źródeł danych z podziałem na zastane i wywołane przez badacza. Ich mnogość wskazuje, że badanie miało charakter wielowymiarowy, co pozytywnie świadczy o jego jakości. Poza tym w nocie metodologicznej można znaleźć informacje o technikach badawczych zastosowanych w badaniu świata społecznego wspinaczy. Autorka opisuje też autoetnograficzne aspekty badania. Na koniec zaprezentowana jest chronologia procesu badawczego i uczestnictwa w badanym świecie społecznym.

Główną zaletą tego ostatniego rozdziału jest przede wszystkim możliwość wglądu w „kuchnię” badawczą i okoliczności zbierania danych, które mogły wpłynąć na efekt tego działania. Poza tym zastosowanie różnych technik, jak również posłużenie się triangulacją metodologiczną pozwala ujrzeć świat wspinaczy z wielu perspektyw. Natomiast odnosząc się ogólnie do całej książki, należy ocenić ją zdecydowanie pozytywnie. W zasadzie jedynym aspektem tej pracy, który może być potraktowany jako mankament, jest zbyt duża ilość opisu empirycznego względem wniosków teoretycznych. Jednak bardzo ważne jest też to, że książka ta może się w znacznej mierze przysłużyć rozwojowi teorii światów społecznych i jej większej recepcji w Polsce, dlatego jej lekturę można zarekomendować każdemu badaczowi, któremu bliski jest paradygmat symbolicznego interakcjonizmu i badań jakościowych.

Cytowanie

Kosznicki Adam (2017) *Recenzja książki: Anna Kacperczyk (2016) „Spoleczne swiaty. Teoria – empiria – metody badan. Na przykladzie spolecznego swiata wspinaczki”*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 13, nr 1, s. 168–171. Dostępny w Internecie: <www.przegladsocjologiiijakosciowej.org>.